

МЕДІЙНІСТЬ СЕРГІЯ ЖАДАНА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНИХ ПРОСТОРАХ

Б. В. Чикайло, О. В. Пуніна

Анотація. У статті окреслено основні напрямки діяльності С. Жадана. Вказано на його внесок у сучасну українську літературу. Проаналізовано відгуки на його діяльність українськими та російськими ЗМІ.

Ключові слова: медійна увага, критика, письменник, творчість.

У сучасному літературному процесі постать Сергія Жадана є однією з системоутворюючих. Його тексти стають «голосом» сучасного покоління, вражають оригінальністю творчого мислення і неординарними авторськими способами презентації. Творчий доробок Сергія Жадана складає цілу ланку різноманітних жанрів кількох видів мистецтв: поезія, проза, есеїстика, кіносценарії, музика тощо. Його творчість отримала значну кількість високих оцінок критиків та літературознавців і була відзначена низкою престижних премій. Сергій Жадан став письменником, який має вплив на формування громадської думки. Його особистість і Жаданова творчість отримують найбільшу медійну увагу серед літераторів і в культурному просторі України, зарубіжжя.

Письменник став яскравим представником сучасної літератури, який своєю творчістю презентував нову хвилю, адже він зробив спробу висвітлити проблеми сучасного суспільства. Про Сергія Жадана літературознавець Р. Харчук говорить як про представника покоління «дев'яностників», якому «*властивий естетичний плюралізм – від класицизму до авангарду. Лідером його є С. Жадан*» [1, с. 122].

Його ранні прозові твори («Біг Мак», «Депеш Мод», «Anarchy in the UKR», «Гімн демократичної молоді») із характерним для них перепроживанням-переповіданням власного досвіду поступово змінюється більш глибоким осмисленням метафізичних основ буття сучасного українця. Особливо популярним і в літературознавчій рецепції, і в критичній оцінці, і в читацькому сприйнятті став роман С. Жадана «Ворошиловград», у якому автор апелює до проблеми ідентичності сучасного українця, активізуючи ті коди й смисли, які вже давно чекали свого художнього втілення: неперетравленість колоніальних травм, відсутність нових інтегративних моделей у суспільстві і, зрештою, втрата цікавості до них, фрагментарність і розмитість сучасної тожсамості.

«Ворошиловград» – книга, за яку Бі-бі-сі вручила премію «Книга року» Сергію Жадану в 2010 році. Два роки по тому книга вийшла російською, побачили світ комікси, намальовані за мотивами «Ворошиловграда». Сюжет книги «Ворошиловград» Сергія Жадана переказали в малюнках поляки Мартін Сурма (художник) та Артур Вабік (сценарист і консультант). Спочатку автори проекту брали за основу оригінальний текст Жадана. Його переклали польською, а потім польську версію переклали українською, так що в коміксі виявився текст не самого автора «Ворошиловграда», а перекладача Андрія Бондаря, як зізнався письменник. За його словами, герої коміксу близькі до авторського задуму. За словами самого письменника: «*Візуально мені комікс дуже сподобався. Мій головний герой вийшов приблизно таким, як я і уявляв. У мене є деякі претензії до сюжету – дечого не вистачає. Тому що весь роман вмістили в двадцять чотири, здається, сторінки. Тобто вийшов такий короткий переказ або синопсис. Як з художнього фільму зробили відеокліп. Якщо ти читав роман, тобі цікаво. А якщо не читав, то дуже складно мати якість уявлення*».

Зовсім інша рецепція супроводжувала вихід «Месопотамії» – перша хвиля критики не приховувала свого розчарування: «*Проте найбільше розчарування, можливо, підстерігає читачів саме в тому, що «Месопотамія», на відміну від «Ворошиловграда», – все ж не роман, а збірка оповідань, доукомплектована віршами, у співвідношенні дев'ять до тридцяти (...)* Звичайно, тут є до чого сікатись і на що хитро мружити очі: мовляв, і

роману не дав, і з малою формою не аж так геніально впорався. Можуть бути претензії до композиції: у Жадана чудово з оповідністю, але провисає драматургія. Нервових центрів дійсно не вистачає» [3]; «Автор знає, що йому вдається, і демонструє це ще раз і ще, на біс (...) «Месопотамія» не розчаровує; проте й катарсису не стається. Жадан не дивує, а лише підтверджує репутацію хедлайнера сучукрліту» [2]. Твір С. Жадана отримав антипремію сайту «ЛітАкцент» «Золота булька» у 2014 році, що присуджується за невдалу книгу, яка не виправдала очікувань читачів і критиків.

Особливих представлень для Сергія Жадана не потрібно. Тиражі його романів і збірок поезій говорять про те, що він чи не найголовніший сучасний літератор. На події з його участю збираються тисячі людей. Ми визначили три іпостасі, з якими Жадан постає перед читачем / слухачем / глядачем. Під прізвиськом «Жадан» одразу розуміється «Депеш Мод» / «Ворошиловград» / «Anarchy in the UKR». Для більшості Жадан – перш за все літератор. Найбільше його прославила література. Романи Жадана отримували престижні нагороди, перекладалися щонайменше шістьма мовами, а на публічні читання збираються тисячі шанувальників.

Окрім своєї літературної діяльності, Сергій Жадан підкорює і музичну сцену. Музиканти гурту «Жадан і Собаки» грають суміш СКА і панку, де поет Жадан читає свої вірші, покладені на музику. Така собі адаптація кобзарської практики. Інший проєкт – «Лінія Маннергейма». У 2017 році Жадан і учасник «Собак» Євген Турчинов разом із музикантами «Оркестру Че» Олегом Кадановим та Дмитром Зінченком створили спільний супер-гурт «Лінія Маннергейма», випустили один електроакустичний альбом «Де твоя лінія?». Тексти пісень також авторства Жадана.

Сергій Жадан – особистість із активною громадянською позицією. У 2004 під час Помаранчевої революції був комендантом харківського майдану, симпатизував лівим / анархістським ідеям, кадри із закривавленою головою під час харківського Євромайдану тисячі разів поширювали в українському сегменті фейсбук. Після початку військових дій на Сході України часто їздить у прифронтові райони з концертами та допомогою місцевим і військовим.

Така різностороння діяльність дозволяє акумулювати значну і різну аудиторію. За словами Лілії Шутяк, піар-менеджерки видавництва «Meridian Chernowitz», яке також організовує публічні читання та презентації книг Жадана, кожна така подія у великих містах збирає тисячі людей.

«Минулого року на презентації книжки «Інтернат» у Чернівцях був повністю забитий зал літнього театру, а це десь дві тисячі людей. У Львові на презентації був повний Оперний театр. Черга за автографами розтягнулася на дві години, люди старшого віку і військові», – менеджерка додає, що відвідувачі подій Жадана це переважно молодь віком 18–20 років. *«Основна маса – це дівчата. На презентаціях вибудовують довгі черги за автографами та селфі. Захоплені погляди, усмішки – це показник».* За словами Лілії Шутяк, різниця є за регіональним принципом. Так, на сході серед глядачів більше військових, їхніх сімей, тоді як на заході більше молоді, студенток філологічних спеціальностей.

Журналістка Олена Ремовська вважає себе фанаткою поезії Жадана. Познайомилася із його творчістю у 2007 році під час шведсько-українського проєкту SWIЖЕ в Молодому театрі. *«Я була, здається, на першому курсі. Виступ Жадана – культурний шок для мене».* *«Є друзі, які кажуть: «окей, у нього класні вірші, але ж неможливо дивитися і слухати, як він їх декламує». Мені ж, навпаки, це здається дуже правдивим: такі, на перший погляд, прості хлопці найчастіше і мають найпоетичнішу у світі душу»,* – коментує журналістка.

Ще один шанувальник Олександр Дмитрук ділить аудиторію Жадана на дві частини: *«Перша – підлітки-неформали, так звані хіпстери віком від 17 до 22. Інша – свідомі люди, які бачать, що він вкладає не пафос і піар, а невимушено передає свій досвід. Вони різного віку».* З часом аудиторія розширюється і чітко визначити портрет фаната Жадана складно. *«Те, що він робить, це не андеграунд, але і не попса. Його можна назвати таким тоді, коли такою стане творчість, от як у Вакарчука після альбому «Міра». З андеграунду він вийшов мабуть після «Ворошиловграда» – культ, зірка, премії, визнання. І саме тоді про нього дізналося так багато людей»,* – розповідає Дмитрук.

З музичною публікою все трішки інакше. Замість вдумливості та романтичного фанатизму приходять слем і танці. Студент Київської школи економіки Анатолій Глазунов вперше наживо почув «Жадана і Собак» на Захід фесті: *«Запам'ятався пісня «Ляшко». Ось як*

ритм пісні проходить (іноді Жадан просто читає, іноді швидко грає музика), так і люди рухаються. То скачуть, то просто слухають». Юлія Клебан згадує, як на концерті минулої осені в «Sentrum» група молодих хлопців слемилася під сценою: «Музичний Жадан – він такий драйвовий, «дерзкий», він тобі і матом заспіває, і в натовп пірне на концерті, і змусить стрибати без упину під «300 китайців». І ось це поєднання рок-музики з гострими соціальними мотивами зачіпає, а чіткі рими і темпи закарбовують його тексти в пам'яті надовго». Зовнішні спостереження за людьми, які відвідують події із Сергієм Жаданом, не можуть бути достеменно точними. Тим не менше студент-економіст Анатолій Глазунов відзначає таку «підступність»: «На читаннях люди, які цікавляться літературою, інтелігентні особи, але часто буває, що за чистою сорочкою ховається «брудна» душа панку».

У 2017 році Сергієм Жаданом було написано роман «Інтернат», у якому йдеться про війну на Сході України. Радіо МАКСИМУМ поговорило із письменником про жахіття війни, свідком яких він став, про болісні трансформації Донбасу, мовне питання та діалог між Заходом і Сходом. За словами самого письменника, він зважився саме на такий опис війни, через те, «що саме таку ситуацію я постійно бачу, коли перебуває на Донеччині та Луганщині, на лінії фронту, тому, що саме так війна і виглядає. Можливо, не аж так, як я її зобразив, але принаймні в таких кольорах, з такою кількістю відтінків, з такою кількістю не до кінця пояснених речей.

Те, що військові не виглядають взірцями, те, що вони не ідеалізуються, – зовсім не означає, що вони не є героями. Я завжди підтримував українську армію і завжди її підтримуватиму. І якщо я не займаюся пропагандою, не займаюся агітками, – це не означає, що в мене до українських військових якимось критичне ставлення. Я маю дуже багато знайомих і друзів, які воювали і воюють на Сході, і ми з колегами їх підтримуємо.

Мені просто здається, що про ці речі слід говорити трішки інакше. Що пропаганда помічна лише на короткій дистанції, а потім ти сам від неї втомлюєшся, і вона не є аж таким хорошим помічником. Бо у всякому випадку вона передбачає відмову від багатьох деталей, від того, що й складає тло нашої реальності. Ти заплюєш на щось очі – будь готовим до того, що вийде неправдива картинка.

Як на мене, більш чесно, більш конструктивно, більш правильно, більш корисно мати повну інформацію про те, що відбувається на Сході, зокрема – на війні. Тому я намагався писати більш-менш відсторонено, не вдаючись до якихось оціночних суджень» [4].

Отже, медійність творчої особистості Сергія Жадана – кількааспектне питання, що враховує підхід до його постаті як письменника, музиканта і громадського діяча. Від культуртрегера 90-х – 2000-х років у літературі до музиканта у 2010-х – такий шлях неоднозначної особистості Сергія Жадана, ім'я якого відоме далеко за межами України – Польща, Німеччина, Австрія, Білорусь тощо.

Анотація. В статті описані основні напрями діяльності С. Жадана. Указано на його вклад в сучасну українську літературу. Проаналізовані відгуки на його діяльність українськими та російськими СМІ.

Ключеві слова: медійне внимание, критика, письменник, творчість.

Abstract. The article outlines the main activities of S. Zhadan. His contribution to modern Ukrainian literature is pointed out. Reviews on its activity by the Ukrainian and Russian mass media are analyzed.

Key words: media attention, criticism, writer, creativity.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період. Київ : Академія, 2008. 248 с.
2. Сербілова Т. Метафорична семіотика дому в системі постколоніальної гібридної культури прикордонних регіонів у романах С. Жадана «Ворошиловград» і «Месопотамія». *Сучасні літературознавчі студії. Феномен дому в літературознавчій перспективі:* зб. наук. праць. 2016. Вип. 13. С. 499–514.
3. Стасіневич Є. Анатомія одного Міста: рецензія на «Месопотамію» Сергія Жадана. Insider. 20.01.2014. URL: <http://www.theinsider.ua/ukr/art/anatomiya-odnogo-mista-kharkivska-mesopotamiya-sergiya-zhadana/> (остання дата звернення: 13.08.2019).
4. «Можна любити Україну російською мовою»: інтерв'ю із Жаданом про Донбас та «Інтернат». URL: https://maximum.fm/novini_t2 (остання дата звернення: 09.10.2019).